
ІСТОРИЧНІ ТА МУЗЕЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тамара Дмитренко

ЗОБРАЖЕННЯ ДУБЕНСЬКОГО ЗАМКУ КНЯЗІВ ОСТРОЗЬКИХ II ПОЛ. XIX – I ПОЛ. XX СТОЛІТЬ

Твори Наполеона Орди вирізняються суворою документальністю і є цінним джерелом для істориків архітектури і реставраторів, позаяк більшість об'єктів уже не існує, або їх зовнішній вигляд перетерпів значні зміни.

Творчість Орди вивчається і нині, скажімо науковцями Рівненського інституту слов'янознавства, у роботах яких досліджена достовірність малюнків з реаліями. Потрібно підкреслити, що художник допускав окремі неточності в зображенні архітектурних споруд, додаючи вишукані деталі декору для прикрашення гнітючого вигляду зруйнованої занепакої споруди. У цьому плані досліджені малюнки замків в Острозі, Тайкурах, Корці. Існують ці неточності і в зображеннях Дубенського замку, які видно і неозброєним оком, проте вони не впливають на сприйняття споруди в цілому.

На малюнках, виконаних в Україні, присутня невеличка деталь – невимушено, ніби ненароком, зображені люди: біля Золотих воріт у Києві прогулюються міщани, несеться кінна карета; по Стиру біля замку Любарта пливе човен з гребцями; біля замку в Дубні рухається однокінна завантажена підвода. Віддалені фігури, силуети присутні в кожній його роботі. Ці, ніби другорядні фрагменти і передають атмосферу минулого.

Наполеон Орда. 1870-і рр.

На цьому малюнку Наполеона Орди 1870-х років також помітні деякі неточності, але загалом тут спостерігаються будівлі, які згадуються тільки в описах, замковий млин, наприклад, який розташований за замковою стіною. Щоправда, той млин був водяним, а на малюнку річка Іква відсутня, очевидно через пагорб, який її закриває. Автор прагнув зобразити палац князів Любомирських та в'їзну браму і надбрамний корпус, ніби в стислому вигляді, щоб помістити більше об'єктів. Маємо

опис замкової церкви, яка існувала вже в XV столітті. Польські джерела називають церкву Повстання з Мертвих найстарожитнішою пам'яткою Дубна.

Надзвичайно цінні відомості про замкову церкву та інші важливі історичні об'єкти містить це польське джерело. Літографії Н. Орди також увійшли до серії, що складалася з декількох десятків листівок і зображувала замки й палаци. Її виготовили в 1930 році у видавництві «Полонія», яке діяло в Кракові в 1927–1939 рр. Волинь у цій серії представлена замками в Дубні і Славуті.

Малюнки Георгія Лукомського поч. XX ст.

Лукомський Георгій Крескентійович (1884–1952) – мистецтвознавець, художник, краєзнавець з Подільської губернії. Художню освіту здобував у калузькому та орловському реальних училищах та в петербурзькій Академії художеств. Працював у Парижі (1905-1906 рр.) та Москві (1907 р.), продовжуючи вивчати рисунок. Після десятилітнього навчання закінчив Академію художеств (1903–1913 рр.). Книги і альбоми художника Лукомського насичені величезним матеріалом, включаючи пам'ятки архітектури, які втрачені в Україні. Мистецтвознавець опублікував статті про пам'ятники архітектури в містах України – Кам'янці-Подільському, Чернігові, Києві, Львові, про Вишневецький замок, Батуринський палац, Дубенський замок князів Острозьких, в'їзну браму цього ж замку і синагогу.

Ці зображення репрезентують зовнішній вигляд замку. Звертаю вашу увагу на те, що кожна робота несе відповідну інформацію про замок і те, що знаходиться поза ним: природу, міські будівлі, лю самих людей та подекуди їх заняття. Отже, вони неціненні для знайомства з історією замку і міста більш як півтора століття тому.

Відомо, що наприкінці XIX століття в Дубні

існувала друкарня П. Сикулера, в якій друкувались поштові листівки з видами міста, а також подарункові збірки листівок. До речі, за Польщі (1921–1839 рр.) ця друкарня ще діяла і знаходилась вона в будинку на розі вулиць Свободи та Кирила й Мефодія (кондитерська «Солодкий дім»). На окремих листівках з видами міста Дубна і

замку є підпис ще одного власника видавництва – І. Кроба. Він був чехом за національністю і володів ливарно-механічною майстернею, де виготовляли сільськогосподарський реманент (плуги, борони, лопати, сапки та інше). За радянських часів ця майстерня почала називатися ливарно-механічним заводом.

Рис. 1. Дубенський замок. Малюнок Наполеона Орди. 1870 р. Зображення з відкритих джерел.

49-68 Г. Н. Лукомскій
Дубно. Крѣпость

G. Loukowsky
Doubno (Gouvernement de Volhynie). La forteresse

Рис. 1. Поштівка для відкритого листа з видом Дубенського замку II пол. XIX ст. – I пол. XX ст. Автор Г. Лукомський. Зображення з відкритих джерел